

LYHTY

Luovan työn tekijät ja yrittäjät

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE

Asia: Komission teollis- ja tekijänoikeusstrategiaa koskeva tiedonanto (KOM(2011) 287 lopullinen)

Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY on laaja-alaisin kotimaisia taiteilijoita, tekijöitä ja sisällöntuotantoalaa edustava yhteenliittymä. Siinä on mukana 14 järjestöä: AV-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry, Forum Artis – valtakunnallisten taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö, Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys Gramex ry, Kopiosto ry, Suomen elokuvatuottajien keskusliitto SEK ry, Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Suomen elokuvatoimistojen liitto SEL ry, Suomen Musiikkikustantajat ry, Suomen Muusikkojen Liitto ry, Suomen peliohjelmisto ja multimediatallennusyhdistys FIGMA ry, Musiikkituottajat – IFPI Finland ry, Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry, Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry sekä Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry.

Lausunnon keskeiset havainnot

- **Internet-piratismi on suurin este sähköisten sisältömarkkinoiden kehitykselle, sen torjunta vaatii nykyistä tehokkaampaa lainsäädäntöä; suomalaiset tutkimukset osoittavat, että valistus ja asennekasvatus eivät yksin riitä.**
- **Suomalainen kollektiivihallinto ja sen valvonta toimii nykyisellään hyvin eikä eurooppalaiselle lisäsääntelylle kansallisesta näkökulmasta ole tarvetta.**
- **EU-tekijänoikeutta ei tarvita, vaan jatkossakin tulee tehdä direktiivejä tarpeen mukana rajatuista teemoista.**
- **Komission tulee tukea taloudellisesti hankkeita, joilla kehitetään luotettavia teostietokantoja.**

- Kuluttajilla on jo nykyisin mahdollisuus käyttää suojattuja teoksia omia sisältöjä luodessaan; näin luotujen sisältöjen levittämiseen mm. Internetissä tulee edelleenkin edellyttää luvan hankkimista oikeudenhaltijoilta.
- Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksua tulee kehittää ottaen huomioon EY-tuomioistuimen Padawan-päätös, jonka mukaan maksua kerätään kaikista laitteista, jotka soveltuvat yksityiseen kopiointiin ja turvataan oikeudenmukainen tasapaino.
- Digi- ja Internet-aikana teosten painokset eivät lopu, vaan ne ovat ”out-of-commerce” ja ”out-of-distribution” oikeudenhaltijoiden nimenomaisen päätöksen johdosta; tämä päätösvalta oikeudenhaltijoilla tulee säilyttää.
- Open acces -julkaisemisen tulee aina olla oikeudenhaltijan päätös ja siihen on jo nyt käytettävissä ”open source”- ja ”creative commons”-menetelmiä.
- Audiovisuaalisten teosten osalta tulee säilyä sopimusvapaus ja mahdollisuus lisensoida oikeuksia alue- ja maakohtaisesti.

Laajan tekijänoikeuskehyksen perustaminen digitaalisille sisämarkkinoille

Komission tiedonannossa esitetään strateginen visio Euroopan teollis- ja tekijänoikeuksien todellisten sisämarkkinoiden luomiseksi. Yhdymme komission näkemykseen siitä, että teollis- ja tekijänoikeudet tulee nähdä vahvoina omistusoikeuksina ja tekijänoikeuspolitiikassa on pyrittävä mahdollistamaan lainsäädäntöön.

Tiedonannossa esitetään, että sähköinen kaupankäynti ei ole kehittynyt täyteen valmiuteensa EU:ssa muun muassa lisensoinnin korkeiden kustannusten ja monimutkaisuuden sekä tästä sisälön tuottajille, käyttäjille ja kuluttajille aiheutuvan oikeudellisen epävarmuuden vuoksi. Haluamme tässä yhteydessä painottaa, että suurin syy sähköisten markkinoiden hitaaseen kehitykseen on kuitenkin Internet-piratismi.

Komission mukaan EU:n teollis- ja tekijänoikeuksien hallinnointikehystä tulisi nykyaikaistaa, jotta lisensoinnin kustannukset ja monimutkaisuus vähenisivät ja oikeusvarmuus paranisi erityisesti pk-yritysten osalta.

Sivistysvaliokunta on todennut lausunnoissaan (SiVL 12/2010 vp ja 21/2010 vp), että

”vahva tekijänoikeussuoja on edellytys sille, että laadukkaita ja monipuolisia sisältötuotteita ja – palveluja on kansalaisten saatavissa, ja tekijänoikeussuoja mahdollistaa työtä sisältöjen tekijöille, jatkojalostajille ja jakelijoille. Investoinnit palveluiden kehittämiseen, markkinointiin ja jakeluun ovat mahdollisia vain, jos tekijänoikeudet turvataan.”

Tämä tulee olla lähtökohta myös Suomen kannassa komission ipr-strategiasta. Vahva tekijänoikeussuoja on edellytys sille, että luovalle alalla syntyy kasvua ja työpaikkoja

1. Tekijänoikeuden hallinnointi Euroopassa

Kollektiivihallinnointia koskeva lainsäädäntökehys

Komissio esittää vuonna 2011 ehdotuksia lainsäädäntökehyyksen perustamisesta tekijänoikeuden kollektiivihallinnoinnin ja usean alueen kattavan paneurooppalaisen lisensoinnin mahdollistamiseksi. Komission mukaan uudella kehyksellä olisi vahvistettava hallinnointia, avoimuutta ja tosiasiallista valvontaa koskevat yhteiset säännöt, mukaan lukien säännöt kollektiivisesti hallinnoitavista tulovirroista.

TEMin E-kirjeessä 23.11.2010 esitetään, että

”Suomi tukee oikeuksien yhteishallintoa koskevien periaatteiden vahvistamista siten, että lujitetaan hyvin toimivan tekijänoikeushallinnon hallintotapaa, ml. avoimuuden periaatetta. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota yhteishallinnon järjestämiseen siten, että turvataan asiakkaiden (tekijät ja käyttäjät) mahdollisuus saada palvelua kussakin jäsenmaassa.”

Toteamme, että tekijänoikeusjärjestöt tarjoavat markkinoiden toimintaa helpottavia ja kustannuksia alentavia ratkaisuja. Aineistojen käyttäjille tekijänoikeusjärjestöjen laaja edustavuus – monesti sopimuslisenssillä täydennettynä – takaa oikeusvarmuuden sekä koti- ja ulkomaisten aineistojen monipuolisen ja ennustettavan saatavuuden.

Tekijänoikeuksien hallinnointi on olennainen osa paikallista kulttuurin tukiverkostoa, joka tähtää paitsi taloudelliseen tuottoon myös kulttuurisen moninaisuuden ja elinvoimaisuuden edistämiseen.

Kuten sivistysvaliokunta on lausunnoissaan (12/2010 vp ja 21/2010 vp) tuonut esille, haluamme mekin korostaa, että

”tekijänoikeuden eri alojen ja oikeudenhaltijaryhmien välillä on suuria eroja sen suhteen, mitä oikeudenhaltijat lisensoivat itse ja mitä lisensoidaan kollektiivihallinnon kautta. Valitut toimintatavat ja lisensointimallit perustuvat pitkäaikaiseen kokemukseen ja markkinalähtöiseen lähestymistapaan. EU-tason sääntelyvaihtoehtoja harkittaessa on valiokunnan mielestä otettava huomioon verkkosisältöjen eri muotojen soveltuvuus samojen säännösten puitteisiin esimerkiksi siltä osin, että sisältövastuu, liiketoimintamallit ja yhteiskunnalliset vaikutukset poikkeavat eri sisältölajeilla toisistaan.

Valiokunta korostaa, että tekijänoikeuden tulee jatkossakin olla yksilöllinen oikeus ja digitaalisessa ympäristössä tulee oikeudenhaltijan suoran lisensoinnin olla perusperiaate. Valiokunta korostaa vakiintuneena kantanaan Suomen nykyisen tyyppisen sopimuslisenssijärjestelmän toimivuutta ja suhtautuu kriittisesti tekijänoikeuksien kollektiivihallinnointia koskevaan yhteisöoikeudelliseen sääntelyyn.”

OKM:n ”Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future” koskevassa muistiossa 1.2.2010 esitetään Suomen kantana

”Oikeuksien lisensoinnin yksinkertaistaminen ja helpottaminen rajat ylittävien verkkopalveluiden edistämiseksi on sinänsä kannatettava tavoite.--- Suomi katsoo, että pakollista oikeuksien kollektiivihallinnointia ei voida kaikissa tapauksissa edellyttää ja että mahdollisten toimenpiteiden tulee perustua lisensoinnin kaikkien osapuolten kokemuksiin hyötyihin vastauksena kysyntään.”

Nämä seikat tulee ottaa huomioon myös nyt muodostettavassa Suomen valtion kannassa komission tiedonannossa esitettyihin ehdotuksiin. Suomalainen, kuten muukin pohjoismainen kollektiivihallinto ja sen valvonta, toimivat nykyisellään hyvin täyttäen avoimuuden, läpinäkyvyyden ja luotettavuuden vaatimukset, eikä eurooppalaiselle lisäsääntelylle kansallisesta näkökulmasta ole tarvetta. Pohjoismaisten tekijänoikeusjärjestöjen toimintakulttuuri on sopiva esikuva yleisille hyvän hallinnon käytännöille.

Oikeuksien välittäjät ("rights brokers")

Tekijänoikeuslainsäädäntökehityksen tarkoituksena on komission mukaan kehittää verkkopalvelusiten, että maailmanlaajuisen valikoiman osuus olisi suurempi ja useamman eurooppalaisen kuluttajan käytettävissä. Tämän vuoksi kehityksen olisi komission mukaan mahdollistettava eurooppalaisten "oikeuksien välittäjien" ("rights brokers") perustaminen. Tätä varten Euroopassa olisi otettava käyttöön oikeuksien hallinnointijärjestelmä, jolla helpotetaan lisensointia rajojen yli.

Komission tiedonanto jättää epäselväksi, mitä näillä oikeuksien välittäjillä tarkoitetaan. Euroopassa on jo nyt useita laajojen repertuaarien välittäjiä, jotka ovat syntyneet nykyisen lainsäädännön vallitessa. Tällaisia oikeuksien välittäjiä ovat muun muassa eri alojen tekijänoikeusjärjestöt ja niiden yhteenliittymät.

Suomen valtion tulee huolehtia, että mikäli jotain uutta hallinnointijärjestelmää kehitetään, tulee myös pienten järjestöjen pääsy rajat ylittävien oikeuksien välittäjäksi olla mahdollista ja sitä pitää aktiivisesti edistää. Euroopan pienten kieli- ja kulttuurialueiden asema ei saa heikentyä. Tekijänoikeuksien hallinnointi on olennainen osa paikallista kulttuurin tukiverkostoa, joka tähtää paitsi taloudelliseen tuottoon myös kulttuurisen moninaisuuden ja elinvoimaisuuden edistämiseen.

Yhteinen eurooppalainen tekijänoikeussäännöstö

Komissio esittää eurooppalaisen tekijänoikeussäännöstön laatimista ("European Copyright Code"), joka voisi sisältää EU:n tekijänoikeusdirektiivien kodifioinnin ja oikeuksien harmonisoinnin. Tämä tarjoaisi komission mukaan myös mahdollisuuden arvioida, ovatko direktiivissä 2001/29/EY säädetyt tekijänoikeuksien poikkeuksia ja rajoituksia syytä ajantasaistaa tai yhdenmukaistaa.

Unionissa on jo toimiva tekijänoikeusjärjestelmä, jota voidaan ja jota pitää kehittää ennen kaikkea markkinoiden ja toimijoiden itsesääntelyn kautta.

OKM:n muistiossa 1.2.2010 (E 1/2010 vp), joka koski komission asiakirjaa "Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future", Suomen kanta yhteisötason tekijänoikeuslakiin muotoiltiin seuraavasti:

”Komissio on esittänyt myös ajatuksen yhtenäisen Euroopan tekijänoikeuslain säätämisestä. Tätä ei voida kuitenkaan pitää toteuttamiskelpoisena ideana hankkeen

laajuuden vuoksi. Sen sijaan tarkoin rajattuja yksittäisiä kysymyksiä tai aspekteja sisältävien eurooppalaisten ratkaisujen tulee voida olla periaatteessa mahdollisia, jos tavoitetta ei voida saada aikaan harmonisoinnilla tai muulla tavoin ohjatuilla jäsenmaiden yhtäaikaishuutoilla. Kansainvälisiin yleissopimuksiin ja EU- lainsäädäntöön sisältyvät liikkumavarat mahdollistavat nykyisellään esiin tulevien tarpeiden huomioon ottamisen yleensä tarkoituksenmukaisesti kansallisissa lainsäädännöissä.”

Pidämme tuolloin eduskunnalle esitettyä Suomen kantaa edelleen oikeana ja perusteltuna. Harmonisointi tulee kohdistaa niihin tilanteisiin, joissa sen avulla voidaan poistaa esteitä markkinoiden oman toiminnan tieltä. Harmonisoinnilla ei pidä pyrkiä väkisin perustamaan tai järjestämään markkinoita. Markkinat syntyvät sinne, missä on riittävästi kysyntää.

Unionin tekijänoikeus on harmonisoitu seitsemällä direktiivillä, jotka kattavat käytännössä kaikki ne tilanteet, joissa tekijänoikeuksilla on taloudellista ja käytännöllistä merkitystä. Jäsenmaiden tekijänoikeuslainsäädäntö on saatettu pääosin vastaamaan tekijänoikeusdirektiivien vaatimaa minimisuoja. Sisämarkkinakehitys tai muutkaan syyt eivät edellytä olemassa olevien tekijänoikeuslakien harmonisointia nykyistä enempää EU-tasolla, vaan tulee nykyisen käytännön mukaisesti tehdä tarpeen mukaan direktiivejä rajatuista teemoista.

Mikäli joitakin toimenpiteitä kuitenkin haluttaisiin yhteisötasolla laajemmin tehdä, niin eräs harmonisoinnin toteuttamismuoto on se, että nykyisiin tekijänoikeusdirektiiveihin sisältyviä oikeuksiin kohdistuvia rajoitus- ja poikkeussäännöksiä vähennetään. Tämä myös yksinkertaistaisi lainsäädäntöä. Nykyisen lain monimuotoisuus tai monimutkaisuus johtuu hyvin pitkälti siitä, että lakiin on otettu mukaan suuri määrä erillisiä oikeuksiin kohdistuvia poikkeus- ja rajoitussäännöksiä.

2. Teknologia ja tietokantojen hallinta

Komissio kertoo tukevansa toimenpiteitä, joilla pyritään yksinkertaistamaan ja tehostamaan innovatiivisia lisensointiteknologioita ja kehittämään yhtenäiset ja automaattiset oikeudenhallintainfrastruktuurit.

Luotettavat teostietokannat ovat kaikkien osapuolten etu, koska ne päällekkäistä työtä karsimalla vähentävät virheitä ja pienentävät kuluja. Käyttäjät voivat saada yhdestä lähteestä alueittain ja käyttömuodoittain tiedon siitä, keneltä luvat teosten käyttöön on kysyttävä. Teostietokannat voidaan rakentaa hyviksi todettujen teknologioiden ja käytänteiden päälle ja/tai pohjalle. Euroopassa on rakenteilla useita teos- ja oikeudenhaltijatietokantahankkeita, kuten ARROW-hanke sekä Global Repertoire Database (GRD) ja Global Sound Recording Database. Komission tulee jatkossakin tukea näitä hankkeita, myös taloudellisesti.

3. Käyttäjän luoma sisältö

Tiedonannossaan komissio perää myös yksinkertaisia ja tehokkaita lupajärjestelmiä käyttäjille, jotka haluavat sisällyttää omiin tuotoksiinsa muiden tekijänoikeuden suojaamaa sisältöä. Komission mukaan loppukäyttäjien olisi voitava käyttää helpommin ja edullisemmin kolmansien osapuolten tekijänoikeudella suojattua sisältöä omissa teoksissaan. Erityisen tärkeää tämä komission mukaan on silloin, kun kyseessä on ”harrastelijat”, jotka itse ovat luoneet ei-kaupallisiin tarkoituksiin sisältöä,

mutta joita uhkaa oikeuteen haastaminen, jos he käyttävät internetistä aineistoa ilman oikeudenhaltijan suostumusta.

Pidämme komission tavoitetta ymmärrettävänä. Edellytämme kuitenkin, että mahdolliset ratkaisut eivät loukkaa tekijän yksinoikeutta määrätä teoksensa käytöstä toisessa taiteenlajissa. Esimerkiksi musiikkiteosta tai elokuvaa ei saa käyttää uudessa teoksessa ilman oikeudenomistajien lupaa. Luvat näihin käyttötarkoituksiin myönnetään yksilöllisesti. Esimerkiksi musiikin alalla tämä tarkoittaa ns. synkronointia. Tulevat ratkaisut eivät saa rapauttaa näiden lisensiointitulojen merkitystä ja luovien alojen kasvumahdollisuuksia.

Kuluttajilla on jo nykyisin varsin laajat mahdollisuudet käyttää toisten teoksia omia sisältöjä luodesaan. Tämän mahdollistaa mm. yksityisen kopioinnin salliva oikeudenrajoitus. Näin luotujen sisältöjen levittäminen, esimerkiksi Internet-ympäristössä, sen sijaan edellyttää lupien hankkimista normaalilla tavalla. Tähän on hyvät perusteet sekä tekijän yksinoikeuden suojaamiseksi että markkinahäiriöiden välttämiseksi. Verkkomaailmassa teosten kaupalliset levittäjät joutuvat nykyisin kilpailemaan myös niiden ei-kaupallisen levityksen kanssa. Ei ole mahdollista, että YouTubessa voisi ilman lupaa ja korvauksia levittää (esimerkiksi videoiden taustalla) samaa musiikkia, jonka esittämisestä nettiradiot maksavat korvauksia. On myös pidettävä mielessä, että ns. ”ei-kaupallinen” käyttö tapahtuu pääsääntöisesti kaupallisissa palveluissa, joiden liiketoiminta perustuu suurelta osin suojattujen sisältöjen ”ei-kaupallisen” käytön mahdollistamiseen.

Asiaan liittyy myös eettisiä ja tekijän moraalisiin oikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Olemassa olevien aineistojen sekoittamiseen tai muunteluun perustuvat käyttötavat (esimerkiksi ns. mash-up) saattavat johtaa arveluttaviin lopputuloksiin alkuperäisaineistojen taiteellisen arvon kannalta ja loukata tekijöiden moraalisia oikeuksia. Tekijän on voitava varmistua siitä, ettei hänen teostaan liitetä osaksi sellaista teosta, joka on hänen vakaumuksensa vastainen.

Suomen valtion tulee vastustaa tekijän yksinoikeutta loukkaavia järjestelyjä. Ulkopuolisten aineistojen käyttöluoparatkaisuja harkittaessa tulisi myös kiinnittää huomiota sosiaalisen median - palvelualustojen tarjoajien vastuuaseman ja roolin kirkastamiseen.

4. Maksut yksityisestä kopioinnista

Komissio aikoo nimittää korkean tason riippumattoman sovittelijan vuonna 2011 selvittämään keinoja yhdenmukaistaa hyvitysmaksujen keräämisessä käytettävät menetelmät. Sovittelijan tulisi selvittää muun muassa miten hyvitysmaksujen hallinnointia voitaisiin parantaa, minkä tyyppisistä laitteista hyvitysmaksua kerätään, mille tasolle tariffit olisi asetettava ja miten erilaisten kansallisten järjestelmien yhteentoimivuus voitaisiin varmistaa.

Lähtökohtaisesti kannatamme hyvitysmaksujärjestelmän kehittämistä. Myös hallitusohjelmassa luvataan, että ”hyvitysmaksujärjestelmää uudistetaan turvaamaan alan toiminnan taloudelliset edellytykset nopean teknologisen kehityksen olosuhteissa.” Suomessa hyvitysmaksukertymä on romahtanut kahdessa vuodessa puoleen normaalitasostaan, vaikkei yksityisen kopioinnin vähenemisestä ole mitään merkkejä. Ensisijainen syy tähän on se, ettei hyvitysmaksun piiriin ole otettu niitä uusia tallennusvälineitä, joille yksityinen kopiointi on nopeaa vauhtia siirtynyt.

Komission esittämät selvityksen kohteet ovat sinällään hyviä lähtökohtia. Tarkastelun keskiössä tulee kuitenkin olla se, miten varmistetaan oikeudenhaltijoille kohtuullinen hyvitys (”fair compensa-

tion”). Tuore EY-tuomioistuimen ratkaisu C-467/08 (ns. Padawan-päätös) korostaa, ettei merkitystä ole sillä, kopioidaanko laitteilla suojattuja sisältöjä. Ratkaisevaa on se, onko välineessä kopiointiominaisuus ja onko se saatettu kuluttajien saataville.

Padawan-päätöksessä korostetaan myös oikeudenmukaista tasapainoa oikeudenhaltijoiden ja aineistojen käyttäjien etujen välillä. Yksityinen kopiointi kaikissa eri muodoissaan tulee siksi korvata tekijöille. Tämän tulee olla lähtökohtana sekä Suomessa että tavoiteltaessa eurooppalaisia ratkaisuja. Hyvitysmaksujärjestelmän tulee olla laaja-alainen ja kattaa kaikki laitteet, jotka ovat tarjolla kuluttajille ja soveltuvat yksityiseen kopiointiin.

5. Pääsy Euroopan kulttuuriperintöön ja tiedotusvälineiden moniarvoisuuden edistäminen

Komissio aikoo edistää vuonna 2011 eurooppalaisen kulttuuriperinnön digitalisointia ja kulttuurilaitosten kokoelmien verkossa saataville saattamista yhtäältä kehittämällä ei kaupallisesti saatavilla olevien teosten (”out-of-commerce”) kollektiivilisensointijärjestelmiä ja toisaalta orpoteoksia koskeva EU:n lainsäädäntökehyksen säätämällä.

Komissio julkaisi samaan aikaan ipr-strategian kanssa direktiiviehdotuksen koskien orpoteoksien määrittelyä ja saataville saattamista. Otamme kantaa direktiiviehdotukseen tarkemmin sitä koskevassa erillisessä lausunnossamme, mutta haluamme korostaa, että ehdotetussa muodossa Suomen ei tule kannattaa orpoteoksia koskevaa direktiiviä. Orpoteosten osalta ei näkemyksemme mukaan ole tarvetta sääntelylle EU-tasolla.

Komission tiedonannossa ei ilmene mitään konkreettisia esityksiä siitä, miten komissio aikoo edistää ei kaupallisesti saatavilla olevien teosten kollektiivista lisensiointijärjestelyä. ”Out-of-commerce” tai ”out-of-distribution” käsitteet ovat vanhentuneita, eivätkä sovellu digitaaliseen verkomaailmaan. AV-alalla tällaisia käsitteitä ei edes tunneta. Mikäli jokin teos ei ole enää saatavilla, se on aina oikeudenhaltijan nimenomainen päätös. Oikeudenhaltijan tulee olla se taho, joka päättää teosten saataville saattamisesta verkossa. Tämä on myös lähtökohtana Googlen vastikään ranskalaisen kirjankustantajan kanssa tekemässä sopimuksessa ”ei-kaupallisesti” saatavilla olevien ranskalaisten kirjojen digitoinnista. Sopimuksen lähtökohtana on, että kustantaja määrittelee, mitkä kirjat digitoidaan ja mitkä niistä tulevat saataville ja mitkä eivät.

Euroopan kulttuuriperinnön digitointi sinänsä on hieno tavoite, ja sitä on edistettävä tavalla, joka kunnioittaa oikeudenhaltijoiden yksinoikeutta määrätä teostensa käytöstä. Komission maininta kulttuurilaitosten oikeudesta digitoida sellaisia teoksia, jotka eivät enää ole kaupallisesti saatavilla (nk. *out-of-commerce*- tai *out-of-distribution*-teokset), on monella tavoin huolestuttava. Sen pohjalla lienee komissaari Neelie Kroesille mietintönsä jättäneen komitean mietintö (*Comité des sages: The New Renaissance – Reflection group on bringing Europe’s cultural heritage online*), jossa kulttuurilaitosten – mukaan luettuina yleisradioyhtiöt – digitointi kaiken lisäksi esitetään toteutettavaksi yhteiskunnan rahoituksella.

The New Renaissance -mietinnön sisältämät ehdotukset loukkaavat merkittäväällä tavalla teoksien tekijänoikeutta. Esimerkiksi kirjastojen ja arkistojen osalta se perustuu virheelliseen ajatukseen, että teoskappaleen, kuten kirjan, omistaminen antaisi omistajalleen myös jonkinasteisen tekijänoikeuden kyseiseen teokseen. Mietinnössä unohdetaan myös kokonaan kokoomateoksiin liittyvät

vastuu- ja valintakysymykset. Esimerkiksi laulukirjojen osalta julkaisija pyytää laulujen oikeudenhaltijoilta painoskohtaiset luvat. Laulujen tekijänoikeuksien oikeuksienhaltijoilla ei kuitenkaan ole määräysvaltaa sen suhteen, onko laulukirja kaupallisesti saatavilla vielä vuosien tai vuosikymmenten kuluttua. Heillä on vain oikeus saada korvaus niistä painoksista ja uusintapainoksista, joita kirjan julkaisija on päättänyt ottaa.

Komissio nostaa esille myös tutkimustulosten levittämisen avoimen saatavuuden kautta ("open access"). Haluamme korostaa, että "open access" julkaiseminen tulee aina olla oikeudenhaltijan oma päätös, ei edellytys tai normi. Tieteentekijöilläkin on tekijänoikeus tekemiinsä teoksiin (kirjoittamiinsa artikkeleihin, kirjoihin jne.) ja sitä tulee kunnioittaa.

6. Audiovisuaaliset teokset

Komission tavoitteena on audiovisuaalisen alan rajatylittävälle ja paneurooppalaiselle lisensioinnille löydettävillä ratkaisuilla auttaa sisällön tuottajia lisäämään sisällön saatavuutta Euroopan laajuisesti. Komissio käynnistää kuulemisen audiovisuaalisten teosten verkkojakelusta vuonna 2011. Komissio julkaisi 13.7.2011 audiovisuaalista alaa koskevan vihreän kirjan. Audiovisuaalista alaa koskevassa vihreässä kirjassa käsitellään mm. tekijänoikeuteen liittyviä kysymyksiä, video-on-demand palveluita, tv-lähetysten ja av-teosten rajat ylittävää lisensointia.

Sopimusvapaus ja alueellinen lisensiointi

Korostamme, että sopimusvapaus ja alueellisen lisensoinnin mahdollisuus tulee säilyttää ensisijaisena kaikissa ehdotettavissa ratkaisumalleissa. EU-alue jakaantuu vahvasti eri kieli- ja kulttuuri-alueisiin, minkä vuoksi niin tv- ja radiokanavat, lehdet kuin kauppakin toimivat useimmiten maakohteisesti. Olisi kestävämpiä, jos yhteen maahan tai kielialueeseen suuntautuva tv-yhtiö pakotettaisiin ostamaan ohjelmiin esitysoikeudet koko EU-alueelle.

Oikeuksista sopimisen yleinen lähtökohta on käytön laajuus: mitä laajempi käyttö, sitä korkeampi hinta. Tämä periaate on oikeudenmukainen ja reilu sekä oikeudenomistajien että käyttäjän kannalta. Kuluttajien mahdollisuus ostaa esimerkiksi rajat ylittäviä kaapeliverkon palveluja riippuu ensisijaisesti muista seikoista kuin tekijänoikeudesta. Näitä voivat olla esim. verkon maantieteellinen sijainti, tekninen yhteensopivuus, kustannustaso, palveluntarjoajan liiketoimintamalli, palvelukieli, palvelun helppous ja saatavuus jne.

Alkuperämaaperiaate

AV-alan vihreässä kirjassa esitetään harkittavaksi alkuperämaaperiaatteen käyttöä sisältöjen verkolevityksen lisensointijärjestelyihin. Internet-palvelut eroavat esimerkiksi TV-toiminnasta siinä, että palvelin on helppo ja halpaa sijoittaa mihin maahan vain. Jos palvelimen paikka ratkaisisi tärkeimmän tuotannontekijän hinnan ja muut ehdot, se johtaisi varmuudella sisämarkkinakehityksen kannalta epäterveeseen forum-shoppailuun eli siihen, että palvelimet sijoittuisivat esimerkiksi Romaniaan. Tämä vääristäisi kilpailutilannetta sekä online-palvelujen tarjoajien välillä että eri tekniikoita käyttävien medioiden ja palvelujen välillä vastaanottoissa.

Koska mahdollisuudet oikeuksien täytäntöönpanoon käytännössä vaihtelevat suuresti eri jäsenvaltioiden välillä (vrt. Bulgaria ja Suomi), alkuperämaaperiaate johtaisi pahimmillaan tekijänoikeus-

suojan täydelliseen rapautumiseen. Alkuperämaan periaatteen soveltaminen edellyttäisi paitsi oikeuksien harmonisointia riittävän korkealle suojatasolle, myös tehokkaan oikeuksien täytäntöönpanon takaamista käytännön tasolla kaikissa jäsenvaltioissa.

Sivistysvaliokunnan lausunnossa (21/2010 vp) on ilmaistu selkeä kriittinen kanta alkuperämaaperiaatteen käyttöön sisältöjen verkkolevityksessä. Tämä tulee olla Suomen kannan lähtökohtana edelleen.

”Tämä voi pahimmillaan johtaa kilpailutilannetta vääristävään halvimmän maavaihtoehdon valintaan internetpalvelimelle. Palveluntarjoaja hakeutuisi sen jäsenvaltion alueelle, joka heikoimmin suojaisi oikeudenhaltijoita. Alkuperämaaperiaate voi johtaa myös keskittymiskehitykseen, jonka tuloksena lisensiointipalveluita lopulta hoidetaan vain suurissa jäsenvaltioissa. Tästä seuraisi pienten jäsenvaltioiden kansallisten tekijänoikeuspalveluiden näivettyminen ja yhtäläillä oikeudenhaltijoiden kuin aineistojen käyttäjien palvelutason heikkeneminen.”

Av-alan vihreässä kirjassa nostetaan esille keskustelu siitä, tulisiko pakollinen kollektiivihallinnointi säilyttää edelleenlähettämisen osalta. Edelleenlähetysoikeuksien kollektiivihallinnointi toimii Suomessa hyvin ja takaa operaattoreille oikeusvarmuuden.

7. Väärennettyjen ja laittomasti valmistettujen tuotteiden torjuminen

Piratismi eri muodoissaan on suurin este toimivien digitaalipalveluiden sisämarkkinoiden kehitykselle, sisällöntuotannolle sekä kulttuurille. Erityisesti Internet-piratismi vaikeuttaa laillisten verkkopalvelujen perustamista yritysten joutuessa kilpailemaan laittoman ilmaistarjonnan kanssa.

Eduskunnan valiokunnat ovat moneen otteeseen edellyttäneet toimenpiteitä asiassa. Sivistysvaliokunta on todennut mietinnössään (SiVL 12/2010 vp), että *”Valiokunnan mielestä piratismi tulee kansallisesti ja EU:n tasolla tunnistaa erääksi merkittävimmäksi eurooppalaisten toimivien digitaalisten sisämarkkinoiden tulevaisuuden uhaksi ja ryhtyä päättäväisesti toimiin piratistmin vähentämiseksi.”* Lisäksi valiokunta totesi (21/2010 vp): *”Mikäli luvatonta verkkolevitystä ei saada merkittävästi vähennettyä, uhkaa tilanne näivettää eurooppalaisen sisällöntuotannon. Kulttuuriselonteon mietinnössään valiokunta pitää välttämättömänä tehostaa toimenpiteitä piratistmin estämiseksi.* Eduskunnan talousvaliokunta totesi (TaVL 28/2010 vp): *”Luovan talouden kannalta verkkopiratismi on merkittävä ongelma, johon on haettava vaikuttavia ja perusoikeuksien mukaisia EU-tason torjuntakeinoja.”*

Komissio on tuonut tiedonannossaan esille piratismiin vaikuttamisen kansalaisia valistamalla. Mielestämme tekijänoikeustietämyksen kasvattaminen ja säännöksistä tiedottaminen on erinomainen keino saada eri tahot ymmärtämään piratistmin haitalliset vaikutukset kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Yhdymme lisäksi sivistysvaliokunnan näkemykseen siitä, että tiedotuksella voidaan merkittävästi vähentää tahattomia tekijänoikeuden loukkauksia (SiVL 12/2010 vp, s. 3-4).

On kuitenkin todettava, että valistus yksinään ei ole riittävä keino nykytilanteen parantamiseksi ja piratistmin vähentämiseksi. Tämän seikan osoittavat Lyhdyn toimeksiannosta Taloustutkimus Oy:n

jo usean vuoden ajan tekemät tutkimukset suomalaisten tietoisuudesta ja asenteista koskien tekijänoikeuksia.¹

Viimeisimmän, vuoden 2011 Tekijänoikeusbarometrin mukaan 85 % koko väestöstä ja 89 % nuorista (15–24 vuotiaat) tietää, että Internetiin luvatta laitettun musiikin, pelien tai elokuvien imurointi on lain vastaista. Luvattoman jakelun Internet-verkossa tiesi laittomaksi 94 % koko väestöstä ja 95 % 15-24-vuotiaista.

Myös kansalaisten asenteet ovat parantuneet; 14 % (21 % 2009) suomalaisista hyväksyi piraattitiedostojen imuroinnin ja vain 4 % (13 % 2009) niiden jakelun Internet-verkossa. Nuorten (15-24 vuotiaat) osalta piraattien netti-imuroinnin hyväksyi 31 % (42 % 2009) ja nettijakelun 11 % (31 % 2009).

Tutkimustietojen perusteella voidaan sanoa, että suomalaisten tietoisuus lain sisällöstä on erittäin korkealla tasolla ja asenteetkin ovat tekijänoikeuksien merkityksen ja arvon tunnustavia. Tästä huolimatta tietoverkkopiratismi ei ole viime vuosien aikana vähentynyt, päinvastoin.

Tutkimuksen mukaan 21 %:ssa (v. 2010 16 %) suomalaisista kotitalouksista ladataan tekijänoikeudella suojattujana aineistoja laittomasta lähteestä. Kun Suomessa on noin 2,5 miljoonaa kotitaloutta, niin laitonta lataamista harjoitetaan yli puolessa miljoonassa kotitaloudessa.

Hallitusohjelmassa luvataan Internet-piratismiin vastaisia toimenpiteitä kolmella sektorilla: *"Luovien aineistojen luvatonta käyttöä kitketään tiedotuksen keinoin sekä kehittämällä lainsäädäntöä ja tehostamalla sen täytäntöönpanoa"*. Riittäviin toimiin piratismiin torjumiseksi on ryhdyttävä heti ja turvattava luovan talouden toimintamahdollisuuden tekijänoikeuslainsäädännöllä sekä tehokkailla suojakeinoilla. Suomen valtion tulee tukea ja ajaa painokkaasti EU:ssa enforcement direktiivin pikaista tarkistamista ja riittävien ja tehokkaiden keinojen säätämistä, koska komissio ei tunnu ottavan asiaa riittävän vakavasti. Viittaamme tässä yhteydessä Tekijänoikeuden Tiedotus- ja Valvontakeskuksen (TTVK) antamaan lausuntoon.

Helsingissä, elokuun 15. päivänä 2011

Lauri Kaira
Projektinjohtaja
Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY

¹ <http://www.kulttuuri.net/gallupit>